

DIPLOMATSKE OVLAŠTI
KAO PREDUVJET
USPJEŠNOSTI
PROVEDENIH MISIJA
GLEDE DUBROVAČKIH
TERITORIJALNIH
AKVIZICIJA

AUTHORITIES OF THE
RAGUSAN AMBASSADORS
AS A PRECONDITION OF
SUCCESSFUL EXPANSION
OF THE CITY TERRITORY

Valentina Zovko

Odjel za povijest / Department of History
Sveučilište u Zadru / University of Zadar
Ruđera Boškovića 5
HR - 23000 Zadar
vzovko@gmail.com

UDK / UDC:
327.8 (497.5 Dubrovnik)“ 14”
94 (497.5 Dubrovnik)“ 14”
Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper
Primljeno / Received: 27. 12. 2012.

ABSTRACT

Dubrovačka nastojanja za proširenjem gradskog teritorija u 14. i 15. stoljeću oslonac su gotovo beziznimno našla u diplomatskim poslanstvima čiji su nositelji bili najugledniji i dobrostojeći vlastelini. Ishod njihovih misija rezultat je kompleksne računice čiji su sastavni dio ovlasti koje su im povjerene. Slobode koje su uživali određivale su njihov diplomatski status, a formirane su prema važnosti zadataka i u odnosu na političke prilike u okruženju te nove oblike komunikacije koji su se nametnuli kao rezultat napretka društva, razvoja upravnog aparata i učestalijih kontakata. Diplomatska praksa ukazivala je na nužnost fleksibilnosti u djelovanju zbog uštede na vremenu, praćenja zbivanja na terenu i pravovremene reakcije, no promjene su bile spore. Odluka o njihovim ovlastima, sadržana u tekstu nalogu, trebala je polučiti najprobitačnije rezultate u zastupanju interesa cjelokupne zajednice, no neki poklisari su ih prekoračili, unatoč oštrim sankcijama.

Ključne riječi: **Dubrovnik; poklisari; ovlasti; pregovaranje; širenje teritorija; diplomacija; srednji vijek**

ABSTRACT

Ragusan attempts to expand the city territory in the 14th and 15th centuries found a stronghold almost regularly in diplomatic delegations whose representatives were most distinguished and wealthy aristocrats. Outcome of their missions was a result of complex calculations whose part were authorities they were entrusted with. Freedoms they enjoyed determined their diplomatic status, and they were formed according to importance of the mission, in relation to political circumstances in the region and new forms of communication which appeared as a result of progress of the society, development of administrative apparatus and more frequent contacts. Diplomatic practice indicated to necessity of flexibility in activity in order to save time, monitor the events on the spot and timely reaction, but changes were slow. Decisions about their authorities, contained in the text of the instruction, should have had effective results in promoting interests of the entire community but some ambassadors overstepped them, despite harsh sanctions.

Key words: **Dubrovnik; ambassadors; authorities; negotiation; territorial expansion; diplomacy; Middle Ages.**

Konstantan vanjskopolitički cilj Dubrovčana u 14. i 15. stoljeću bilo je stjecanje novih teritorija koji su gradu osiguravali opstojnost i budući prosperitet.¹ Dubrovnik u srednji vijek ulazi s najmanjim *agerom* od svih dalmatinskih gradova i u njegovom je vitalnom interesu bilo da se teritorijalno proširi iz političkih, gospodarskih i vjerskih razloga. Stjecanje novih teritorija bilo je važno zbog mogućnosti razvoja pomorske i kontinentalne trgovine, strateške sigurnosti, ubiranja nameta i uživanja plodne zemlje u Konavoskom polju, koja je omogućavala razvoj poljoprivrede i stočarstva.² Gradske vlasti, pak, nikada nisu iskazivale namjeru stvaranja jake teritorijalne države što potvrđuje nepostojanje interesa za širenje na zaleđe. Dubrovčani su, doduše, u iskazivanju svojih teritorijalnih aspiracija stigli sve do Omiša,³ no tu je riječ o ideji koju su redovito aktualizirali kada su njihovi interesi na istočnojadranskoj obali bili ugroženi mletačkom politikom.⁴ Prepoznavanje grada kao suverenog sustava koji se ostvaruje kroz pregovore i sklopljene kupoprodajne ugovore omogućavalo je vodstvu grada autoritet i kontrolu.⁵ Proces širenja granica imao je uspone i padove te immanent unutarnji razvitak, kreiran i praćen od strane kneza i vijeća s obzirom na prilike i slojevitost odnosa sa zemljama u bližem i daljem susjedstvu. Proširenje granica nastojalo se ostvariti pretežito diplomatskim putem, s osloncem na pregovore, čiji su nositelji bili poklisari. Njihove ovlasti bile su sadržane u tekstu upute koja ih je usmjeravala u djelovanju. Koliko su im slobode povjerene, ovisilo je o nizu kompleksnih uvjeta koje je vodstvo grada na dugim sjednicama pažljivo razmatralo kako bi sadržano rješenje polučilo najprobitačnije rezultate. Slobode kojima su raspolagali određivale su rang u nazivlju i ovlastima nositelja poslanstava i spadaju u čimbenike koji su utjecali na uspješnost nastojanja za uvećanjem zemljišnog posjeda.

Titule pridavane srednjovjekovnim poslanicima odaju ingerencije koje su imali u procesu pregovaranja. Ipak, današnja stroga i precizna klasifikacija rezultat je suvremenih nastojanja historiografa i bila je nepoznata vremenu u kojem su poslanici djelovali. Koncem 14. i početkom 15. stoljeća dubrovački poklisari, koji su se našli na čelu misija sa ciljem teritorijalnog proširenja, u arhivskim

Constant foreign policy aim of Dubrovnik in the 14th and 15th centuries was attaining new territories which ensured viability and future prosperity to the city.¹ Dubrovnik entered the Middle Ages with the smallest *ager* of all Dalmatian cities and it was in its vital interest to expand territorially for political, economic and religious reasons. Conquering new territories was important because of possibilities of trade, strategic safety, collecting taxes and using fertile soil, primarily in Konavosko Polje which enabled development of agriculture and cattle-breeding.² City authorities never expressed intention of creating strong territorial state which is confirmed by lack of interest for spreading to the hinterland. However the Ragusans came all the way to Omiš in expressing their territorial aspirations,³ but this was an idea that was regularly made relevant when their interests at the eastern Adriatic coast were jeopardized by the Venetian policy.⁴ Recognition of a city as an independent system which is realized through negotiations and sale contracts provided authority and control to the city administration.⁵ Process of expansion of borders had rises and falls and immanent inner development which was created and supervised by the duke and Senate considering the circumstances and complex image of relations with countries in close and distant neighbourhood. The attempt was to realize the expansion of borders through diplomatic means, on the basis of negotiations managed by the ambassadors. Their authorities were contained in the text of instruction which directed them in action. Extent of their freedoms depended on a series of complex conditions which were carefully considered by the city administration in long meetings in order to get the most effective results. Freedoms they were given determined the rank in titles and authorities of representatives of delegations and they were one of factors which affected successfulness of attempts to increase territory.

Titles given to medieval ambassadors indicate to competences they had in negotiation process. However strict and precise present-day classification is a result of modern attempts of historiographers and it was not common at the time. At the end of the 14th and beginning of the 15th centuries ambassadors from Dubrovnik who led missions with the aim of territorial expansion were addressed in archival

1 N. VEKARIĆ, 2011, 25.

2 B. STULLI, 1982, 30; T. RAUKAR, 2003, 16.

3 *Diplomatarium*, 8, 15.

4 O okolnostima mletačkih pokušaja za prisvajanjem Omiša v.: M. ŠUNJIĆ, 1967, 66-67.

5 H. SPRUYT, 1996, 17.

1 N. VEKARIĆ, 2011, 25.

2 B. STULLI, 1982, 30; T. RAUKAR, 2003, 16.

3 *Diplomatarium*, 8, 15.

4 On the circumstances of the Venetian attempts to seize Omiš see: M. ŠUNJIĆ, 1967, 66-67.

5 H. SPRUYT, 1996, 17.

spisima oslovljavaju se titulama *ambaxiatores* ili *oratores*.⁶ Među tim terminima nije postojala funkcionalna razlika, a u zapadnoeuropskim društvima običavali su se dodjeljivati poslanicima višega ranga od nuncija i prokuratora.⁷ Služba nuncija u upotrebu je ušla u 12. stoljeću te je mogla biti pridana diplomatu u službi pape koji je imao nešto niži položaj od legata. Jednostavno društveno uređenje i rijetki diplomatski kontakti predodredili su temeljnu zadaću nuncija koja je bila prenijeti poruku, odnosno ostvariti diplomatsku komunikaciju između dvije strane u pregovorima, zbog čega je on percipiran kao “komunikacijski kanal” i “živo pismo”.⁸ Njegove prednosti, u odnosu na odašiljanje poruke posredstvom teklića, krile su se u neverbalnim oblicima komunikacije koje su pratile njezin sadržaj. Uspjehu misije nuncij je mogao doprinijeti izgrađenom reputacijom i slavom.⁹ Fleksibilnost u nastupu nije mu bila dozvoljena,¹⁰ a u slučaju prekoračenja ovlasti podlijegao je sankcijama koje su mogle biti dosta oštre.¹¹ Pregovore je mogao zaključiti u ime gospodara kojega zastupa, prema uvjetima koje mu je ranije izdiktirao.¹² Poslanici engleskog kralja koji su se nazivali *nuncii* putovali su konjima o svom trošku, a za poslove manje važnoga karaktera koristilo se kuhinjsko osoblje, pod nazivom *coquini*, koje je putovalo pješice. Njihov je broj u 14. stoljeću bio u stalnom porastu. Postupno su zanemarili svoje prvotne dužnosti i posvetili se isključivo diplomatskim zadacima te se od tada nazivaju *cursores*.¹³ Temeljna razlikovna obilježja ovlasti kojima je raspolagao nuncij nisu se mijenjala narednih nekoliko stoljeća, kada je ta služba polako zamijenjena novim oblicima diplomatske komunikacije.¹⁴ Kao odgovor novim društvenim potrebama nametnula se služba prokuratora koji je nastupao u ime gospodara koji ga šalje,

documents with the titles *ambaxiatores* or *oratores*.⁶ There was no functional difference between these terms, and in western European societies they were usually assigned to ambassadors of higher rank than nuncio or procurator.⁷ Office of the nuncio appeared in the 12th century and it could be given to a diplomat in the Pope's service who had somewhat lower position than the legate. Simple social system and rare diplomatic contacts predisposed basic task of the nuncio which was to convey a message, i.e. to realize diplomatic communication between the two sides in negotiations because of which he was perceived as a “communication channel” and “living letter”.⁸ His advantages in relation to sending a message through mediation of a messenger were in non-verbal forms of communication with which he accompanied its contents. He could contribute to the success of the mission by obtained reputation and fame.⁹ Flexibility in his activity was prohibited,¹⁰ and in the case of overstepping his authorities, sanctions may have been quite harsh.¹¹ Negotiations may have been concluded on behalf of the master he was representing, on the basis of conditions previously dictated to him.¹² Ambassadors of the English king who were called *nuncii* travelled on horses at their own expense, and for less important assignments they used kitchen staff called *coquini* who travelled on foot. In the 14th century their number was constantly increasing. They gradually neglected their original assignments and devoted themselves exclusively to diplomatic works attaining the title *cursores*.¹³ Basic distinguishing characteristics of the authorities of a nuncio did not change in the following next centuries when this office was gradually replaced with new forms of diplomatic communication.¹⁴ Office of a procurator seemed as a solution of new social needs. The procurator represented the master

6 Riječ poklisar dolazi, izgleda, od grč. riječi *apocrisarios*. To su bili predstavnici pape na bizantskom dvoru do crkvenog raskola, v.: B. KRIZMAN, 1951, 30, nap. 29. Porijeklo termina *ambaxator* izvedeno je od glagola *ambasciare* što znači provesti, prihvatiti se misije. Nositelji poslanstava nazivaju se i *ambassiatores*, a od 15. stoljeća *oratores* zbog nužnih govorničkih vještina koje su morali posjedovati, Z. JANEKOVIĆ RÖMER, 1999a, 92; Z. JANEKOVIĆ RÖMER, 1999b, 201.

7 B. GUENÉE, 1985, 145.

8 D. QUELLER, 1967, 5, 14; B. GUENÉE, 1985, 145.

9 K. HAMILTON, R. LANGHORNE, 1995, 25.

10 D. QUELLER, 1967, 8.

11 D. QUELLER, 1967, 24.

12 D. QUELLER, 1967, 15, 19-20, 22; K. HAMILTON, R. LANGHORNE, 1995, 25, nap. 37.

13 B. GUENÉE, 1985, 132-133.

14 J. MERVYN JONES, 1949, 68.

6 The Croatian word “poklisar” (ambassador) seems to be derived from the Greek word *apocrisarios*. These were the representatives of Pope at the Byzantine court before the Great Schism, see B. KRIZMAN, 1951, 30, note 29. Origin of the word *ambaxator* was derived from the verb *ambasciare* meaning to go on a mission. Representatives of the delegations were also called *ambassiatores*, and from the 15th century *oratores* because of necessary oratorical skills they needed to have. Z. JANEKOVIĆ RÖMER, 1999a, 92; Z. JANEKOVIĆ RÖMER, 1999b, 201.

7 B. GUENÉE, 1985, 145.

8 D. QUELLER, 1967, 5, 14; B. GUENÉE, 1985, 145.

9 K. HAMILTON, R. LANGHORNE, 1995, 25.

10 D. QUELLER, 1967, 8.

11 D. QUELLER, 1967, 24.

12 D. QUELLER, 1967, 15, 19-20, 22; K. HAMILTON, R. LANGHORNE, 1995, 25, note 37.

13 B. GUENÉE, 1985, 132-133.

14 J. MERVYN JONES, 1949, 68.

ali je imao i ovlašt samovoljno donositi odluke, pregovarati i zaključiti dogovoreno, ravnajući se prema osobnom sudu.¹⁵ Mogao je biti angažiran za identične poslove kao nuncij, no značaj mu je bio znatno veći u procesu pregovaranja.¹⁶ Neki primjeri dokazuju da su poslanicima za trajanja jedne misije mogle biti pridane obje funkcije,¹⁷ zbog čega neki povjesničari dvoje je li u praksi postojala razlika među njima.¹⁸

Daljnji razvoj diplomatske službe obilježen je gomilanjem zališnosti u nazivlju za poslanike koji se oslovljavaju s *ambassiatores*, *oratores*, *procuratores*, *commissarios*, *actores*, *factores*, *negotiorum*, *gestores* i *nuncios speciales*.¹⁹ Bernard de Rosier u svom djelu *Ambaxiator brevilogus* iz 1436. godine navodi da su dužnosti poslanika opsluživati svjetovnu i crkvenu vlast, štiti prava kraljevstva, jačati prijateljske veze i poslušnost, ugovarati mirovne sporazume, uklanjati moguće nesporazume i neslaganja te privoditi tiranine i pobunjenike poslušnosti.²⁰ Dubrovački poslanici, kojima je pridavana ista titula, mogli su kao legitimni predstavnici interesa čitave zajednice, s kojom su se poistovjećivali pred nekom stranom silom i njezinim vladarom, podnositi molbe, stvarati kontakte, pregovarati, rješavati sporna pitanja u međusobnim odnosima, sklapati ugovore i promicati njezine vitalne interese, ali samo do točno određene granice. Instrukcije su usmjeravale poslanika u pregovorima do realno najvišeg ostvarivog cilja, uz precizirane ovlašt i slobode u nastupu.²¹ Poklisari najčešće nisu posjedovali moć samoinicijativnog pregovaranja i zaključivanja, pa su se o svemu onome što nije sadržano u instrukciji morali dodatno konzultirati. Zbog toga se pregovaranje često pretvaralo u seriju diplomatskih poslanstava, s tim da je svako novo poslanstvo nastavilo djelovati na zasadama onoga koje mu je prethodilo. Usporedbom ovlašt dubrovačkih poklisara s ovlaštima poslanika zapadnoeuropskih društava, možemo ih smjestiti između nuncija i prokuratora. Budući da su ovlašt *ambaxatora* i *oratora* u

who sent him, but he had authorities to make decisions independently, negotiate and finalize the agreement on the basis of his personal judgment.¹⁵ He may have been hired for identical jobs as nuncio, but his importance was much greater in the negotiation process.¹⁶ Some examples confirm that ambassadors could have had both functions during one mission,¹⁷ which is why certain historians doubt whether there was any difference between the two in practice.¹⁸

Further development of the office was marked with redundancy in titles for the ambassadors who were called *ambassiatores*, *oratores*, *procuratores*, *commissarios*, *actores*, *factores*, *negotiorum*, *gestores* and *nuncios speciales*.¹⁹ Bernard du Rosier in his work *Ambaxiator brevilogus* from 1436 mentions that authorities of ambassadors are to serve public and church authorities, to protect rights of kingdoms, strengthen family ties and obedience, negotiate peace agreements, eliminate possible misunderstandings and disagreements and make tyrants and rebels obedient.²⁰ Ragusan ambassadors who were given the same title may, as legitimate representatives of interests of the entire community with which they were identified in front of some foreign force and its ruler, submit a request, make contacts, negotiate, solve arguable questions in mutual relations, make contracts and promote its vital interests, but only to a certain extent. Instructions directed an ambassador in negotiations to the highest achievable goal realistically, with precise authorities and freedoms in his activities.²¹ Ambassadors usually could not negotiate and finalize contracts independently so that they had to additionally consult on whatever was not contained in the instruction. Therefore negotiations often turned into a series of diplomatic delegations with each new one working on the accomplishments of the previous one. If we compare authorities of the Ragusan ambassadors with the ones of the ambassadors from the western European societies, we can place them between nuncio and procurator. Since the authorities of *ambaxator* and *orator* were given to ambassadors of higher rank

15 G. MATTINGLY, 1988, 27; D. QUELLER, 1967, 26, 41, 58; B. GUENÉE, 1985, 145.

16 D. QUELLER, 1967, 42-49.

17 D. QUELLER, 1967, 57.

18 H. S. LUCAS, 1940, 310; V. CLARKE MAUDE, 1936, 309-310; G. P. CUTTINO, 1940, 87.

19 D. QUELLER, 1967, 34.

20 *De Legatis*, 3-4, 6-7; G. MATTINGLY, 1988, 30; M. HLAVAČKOVÁ, 2011, 3-4; K. HAMILTON, R. LANGHORNE, 1995, 29-35.

21 J. J. JUSSERAND, 1925, 34; Z. JANEKOVIĆ RÖMER, 2003, 72.

15 G. MATTINGLY, 1988, 27; D. QUELLER, 1967, 26, 41, 58; B. GUENÉE, 1985, 145.

16 D. QUELLER, 1967, 42-49.

17 D. QUELLER, 1967, 57.

18 H. S. LUCAS, 1940, 310; V. CLARKE MAUDE, 1936, 309-310; G. P. CUTTINO, 1940, 87.

19 D. QUELLER, 1967, 34.

20 *De Legatis*, 3-4, 6-7; G. MATTINGLY, 1988, 30; M. HLAVAČKOVÁ, 2011, 3-4; K. HAMILTON, R. LANGHORNE, 1995, 29-35.

21 J. J. JUSSERAND, 1925, 34; Z. JANEKOVIĆ RÖMER, 2003, 72.

zapadnoeuropskoj diplomatskoj praksi pridavani poslanicima višega ranga od nuncija i prokuratora,²² dubrovački poklisari koji su nosili identičnu titulu nisu imali toliko široke ovlasti, iako one nisu bile čvrsto određene. Tako je Veliko vijeće poslanicima koji su se zaputili na pregovore u Višegrad 1358. godine dalo pravo da se obvezuju u ime općine, ali uz prijetnju smrtnom kaznom i zapljenom dobara ukoliko prekorače ovlaštenja.²³

Uočljive su razlike među poklisarima kojima se iskazivalo povjerenje u obavljanju različitih diplomatskih zadaća prema njihovim sposobnostima, iskustvu, osobnim željama i važnosti povjerenih zadataka. Zahtjevne misije povezane uz teritorijalno proširenje vodili su oni najsposobniji i najugledniji, pa je uočljivo profiliranje kruga osoba kojima je poslanička služba postala svojevrsna karijera.²⁴ Neki su se specijalizirali za određeno područje ili su učestalo boravili u poslanstvu kod iste osobe, s kojom su razvili odnos povjerenja. Događalo se, primjerice, da bosanske velmože, koji se tako počinju nazivati od vremena Dabišine vladavine,²⁵ zahtijevaju da upravo oni vode pregovore, što je vodilo produžavanju vremena koje su provodili u poslanstvu i većim slobodama u djelovanju.²⁶

Ovlasti poslanika možemo dovesti u usku vezu s duljinom njihova zadržavanja u obavljanju diplomatskih misija. Prema vremenu provedenom u poslanstvu možemo razlikovati *ad hoc* poklisare, kojima je mandat završavao čim bi obavili povjerene zadaće, bez obzira na ishod i stalne poslanike koji se javljaju sredinom 15. stoljeća, čija je temeljna zadaća bila prikupljanje informacija. Spočetka pregovora o stjecanju novih teritorija dubrovačka su poslanstva bila kratkotrajna, a ovlasti poklisara svedene na puko prenošenje poruke. Kasnije pokazuju tendenciju produljivanja vremena provedenog u obavljanju službe. Poklisari postaju agilniji i u stopu prate osobe na čijim dvorovima borave te izvještavaju o svim relevantnim aspektima misije što je rezultiralo profesionalizacijom službe i proširenjem njihovih ovlasti.²⁷ Profesionalizacija službe u 15. stoljeću značila je angažiranje sve većeg broja

than nuncio and procurator in the western European diplomatic practice,²² the Ragusan ambassadors with the identical titles had less broad authorities although they were loosely defined. The Great council conferred upon ambassadors sent to negotiations in Višegrad in 1358 the right to make commitments on behalf of the community, but under the threat of death punishment and confiscation of their goods if they were to overstep their authorities.²³

Differences are evident between the ambassadors who were entrusted with various diplomatic tasks in accordance with their abilities, personal wishes and importance of entrusted assignments. Demanding missions related to territorial expansion were managed by the most competent and most distinguished ambassadors.²⁴ We can notice distinguishing of a group of people who made a career out of the ambassador position. Some were specialized for a certain area or they were frequently sent to the same host, with whom they developed trusting relation. There were the cases that the Bosnian dignitaries (“velmože” – title assigned after the time of Dabiša’s reign)²⁵ demanded that they should lead negotiations which resulted in prolonged time spent in delegation and greater freedoms in action.²⁶

Authorities of ambassadors can be closely related with the length of their stay in diplomatic missions. Time spent in delegation differentiated *ad hoc* ambassadors whose mandate ended as soon as they performed assigned missions, regardless of the outcome, and permanent ambassadors who appeared in the middle of the 15th century whose basic task was information gathering. At the beginning of negotiations about acquiring new territories the Ragusan delegations were short-lasting, and authorities of the ambassadors were reduced to mere conveying of messages. Later they exhibited tendency to extend time spent in performing the service. Ambassadors became more agile and followed constantly the persons on whose courts they lived and informed about all relevant aspects of the mission which resulted in professionalization of the office and expansion of their authorities.²⁷ Professionalization of the office

22 B. GUENÉE, 1985, 145.

23 *Monumenta Ragusina*, II, 218; Z. JANEKOVIĆ RÖMER, 2003, 74-75.

24 Popis misija u kojima su sudjelovali neki od istaknutijih poklisara u: V. ZOVKO, 2012, 58, 68, 81, 96-97, 116-117, 163.

25 M. ANČIĆ, 2001, 71.

26 V.: Tablica 4. *Pisma upućena Nikoli de Resti i njegovi odgovori*; Tablica 5. *Pisma upućena Benediktu de Gondula i njegovi odgovori*, u: V. ZOVKO, 2012, 269-271.

27 V. ZOVKO, 2012, 243.

22 B. GUENÉE, 1985, 145.

23 *Monumenta Ragusina*, II, 218; Z. JANEKOVIĆ RÖMER, 2003, 74-75.

24 List of missions in which took place some of the most prominent ambassadors see in: V. ZOVKO, 2012, 58, 68, 81, 96-97, 116-117, 163

25 M. ANČIĆ, 2001, 71.

26 See: Tablica 4. *Pisma upućena Nikoli de Resti i njegovi odgovori*; Tablica 5. *Pisma upućena Benediktu de Gondula i njegovi odgovori*, in: V. ZOVKO, 2012, 269-271

27 V. ZOVKO, 2012, 243.

pravniku u zapadnoeuropskoj diplomatskoj praksi koji su imali potrebna znanja za uspjeh misije.²⁸ Poslanstva su 20-ih godina 15. stoljeća dobila obilježje trajnosti, što je postalo izrazito uočljivo tijekom Konavoskog rata. Inače, valja primijetiti da je vrijeme sukoba iziskivalo pojačanu diplomatsku aktivnost, ali je diplomatski pristup u Konavoskom ratu bio posve različit u usporedbi s kratkotrajnim i cirkulirajućim poslanstvima tijekom sukoba s bosanskim kraljem Ostojom.

Dubrovačka srednjovjekovna diplomatska praksa potvrdila je postojanje svih razlikovnih obilježja koja su pridavana različitim tipovima poslanstava europskog *orbis Christianum*. Poklisari koji su nastojali osigurati gradu nove teritorije poticali su da poprate istaknute događaje iz privatnog života osobe kod koje su se nalazili u poslanstvu. Dubrovčani su takvim događajima poklanjali punu pozornost, nastojali su u njima sudjelovati i uzveličati ih. Veselo su ozračje pokušali iskoristiti kako bi došli do novih teritorija, kako bi ishodili neku povlasticu ili dokinuli štetan običaj. Dubrovački poklisari koji su se 1358. godine nalazili na pregovorima u Višegradu nastojali su iskoristiti “krila slave” hrvatsko-ugarskog kralja Ludovika I., kao pobjednika nad Mlečanima, da dođu u posjed novih teritorija. Pokušali su od njega dobiti potvrdu postojećeg teritorija, pa čak i Primorja, koje je Dubrovnik nakratko dobio od srpskog cara Dušana, no nije ga uspio zadržati pod svojim okriljem. Ludovik je uslišao njihov zahtjev, iako je to područje zapravo bilo pod vlašću bosanskog vladara.²⁹ Od izaslanika se očekivalo da ustraju i u proširenju dubrovačke uprave na srednjodalmatinske otoke Korčulu, Hvar i Brač, na koje Dubrovnik također nije imao nikakvog zakonskog prava.³⁰ Nikola Matejev de Georgio i Marin Jakovljević de Gondula su dobro raspoloženje bosanskog kralja Tvrtka II. zbog skorog vjenčanja nastojali iskoristiti za ukidanje novozavedenog običaja bolanja srebra.³¹ Poklisari Ivan Jakovljević de Gondula i Nikola Matejev de Georgio bili su kumovi tek rođenom sinu vojvode Radoslava u trenutku kada su pokušavali ukloniti postojeće teritorijalne nesuglasice.³² Dubrovčani su popratili i one nevesele trenutke ljudskoga života. Poklisari Pasko de Resti i Nikola Petrovov de Poča izrazili su suosjećanje bosanskom kralju u povodu smrti Petra Pavlovi-

in the 15th century meant hiring an increasing number of lawyers in the western European diplomatic practice who had the necessary knowledge for the success of the mission.²⁸ In the 1420s delegations got permanent characteristics, which became particularly evident during the War of Konavle. It is worth mentioning that the time of conflict demanded enhanced diplomatic activity, but diplomatic approach in the War of Konavle was quite different in comparison with short-lasting and circulating delegations during the conflict with the Bosnian king Ostoja.

Medieval diplomatic practice of Dubrovnik confirmed the existence of all differentiating characteristics which were given to various types of delegations of the European *orbis Christianum*. Ambassadors who attempted to ensure new territories for the city were encouraged to attend important events concerning private life of their hosts. The Ragusans paid full attention to such events, they attempted to participate in them and elaborate them. They tried to use merry atmosphere to get new territories, win some privilege or stop a detrimental custom. The Ragusan ambassadors who took place in negotiations in Višegrad in 1358 tried to exploit the “wings of fame” of the Croatian-Hungarian king Louis I, the winner over the Venetians, for acquiring new territories. They attempted to receive from him confirmation for the existing territory, including Primorje which Dubrovnik briefly got in its possession from the Serbian Emperor Dušan but couldn't keep it under its protection. King Louis I answered their request although the territory in question was under the rule of the Bosnian sovereign.²⁹ It has been expected from the emissaries to adhere to expansion of Ragusan administration over the Central Dalmatian islands Korčula, Hvar and Brač over which Ragusa also didn't have any legal rights.³⁰ Nikola Matejev de Georgio and Marin Jakovljević de Gondula tried to use good mood of the Bosnian king Tvrtko II because of the forthcoming wedding to abolish newly introduced custom of stamping silver.³¹ Ambassadors Ivan Jakovljević de Gondula and Nikola Matejev de Georgio were godfathers to a newly born son of the Duke Radoslav in the moment when they tried to solve existing territorial problems.³² Ragusan ambassadors were also there in sad moments of human life. Ambassadors Pasko de Resti and Nikola Petrovov de Poča expressed condolences to the Bo-

28 B. GUENÉE, 1985, 146.

29 Z. JANEKOVIĆ RÖMER, 2003, 77.

30 V. FORETIĆ, 1980, 132.

31 *Notes*, II, 1899, 242; A. BABIĆ, 1960, 35.

32 Č. TRUHELKA, 1917, 205-206.

28 B. GUENÉE, 1985, 146.

29 Z. JANEKOVIĆ RÖMER, 2003, 77.

30 V. FORETIĆ, 1980, 132.

31 *Notes*, II, 1899, 242; A. BABIĆ, 1960, 35.

32 Č. TRUHELKA, 1917, 205-206.

ća,³³ a Ivan de Gondula potom je izabran da pođe vojvodi Radoslavu Pavloviću, kojega je od ranije poznao, i uputi mu riječi iskrene sućuti zbog smrti njegova oca.³⁴

Našavši se na dvoru određenoga velmože ili kralja, poklisari su obavljali sve poslove i zadatke za koje ih je ovlastila dubrovačka vlada. Ona je pomno vodila računa o uljudnom nastupu i dobrim manirama koji su vodili ostvarenju prikrivenih interesa. Dobre odnose s osobama kod kojih se vodila diplomatska akcija podupiralo je ispunjavanje najrazličitijih molbi i usluga, od slanja liječnika,³⁵ opskrbe oružjem,³⁶ nabavke različitih predmeta, živežnih namirnica,³⁷ željenih nekretnina³⁸ itd. Kada se vojvoda Sandalj razbolio, uputio je Dubrovčanima opis simptoma tegoba koje su mu smetale preko dubrovačkog poklisara Benedikta de Gondula, koji je boravio na njegovom dvoru, a oni su mu pokušali pomoći savjetima i lijekovima.³⁹ Preko njega je vojvoda u travnju 1431. godine kod zlatara Živka Gojkovića naručio srebrni vrč za čiju mu je izradu dubrovački poklisar platio 12 libara finog srebra.⁴⁰ Ipak, svim zamolbama dubrovački poklisari nisu bili ovlašteni udovoljiti. Tako su Du-

snian king when Petar Pavlović died,³³ and Ivan de Gondula was elected to go to the Duke Radoslav Pavlović, whom he had already known, and express his sincere condolences on the death of his father.³⁴

At the court of a certain aristocrat or king ambassadors performed all jobs and assignments for which they were authorized by the government of Dubrovnik which paid attention to civilized behavior and good manners which led to realizing hidden interests. Good relations with persons which were involved in the diplomatic action were supported by fulfilling various pleas and services, from sending physicians,³⁵ supplying weapons,³⁶ acquiring various objects, provisions,³⁷ real estate,³⁸ etc. When the Duke Sandalj got sick he sent to the Ragusans a description of his symptoms over the Ragusan ambassador Benedikt de Gondulo who was at his court, and they tried to help him with advice and remedies.³⁹ He also helped him to order a silver jug from goldsmith Živko Gojković in April 1431 for whose production the Ragusan ambassador paid 12 librae of fine silver.⁴⁰ Ragusan ambassadors were not authorized to meet all demands. Ragusans refused to deliver fish, oranges and other fruits to Tvrtko II, after they had already

33 *...scribendo literas domino regi et regine Bosne condolendo se de morte vojvode Petar et de ortando eos ad pacem cum vojvoda Sandalio.*, DAD, *Acta Consilii Rogatorum*, ser. 3, fasc. 2, f. 105, (1. 4. 1420.).

34 DAD, *Lettere di Levante*, ser. 27/1, fasc. 7, f. 145v, (16. 2. 1416.).

35 O tome kako su Dubrovčani koristili pružanje zdravstvenih usluga u diplomatske svrhe v.: B. BELICZA, Z. BLAŽINA-TOMIĆ, 1999, 205-213.

36 *Lettere di Levante*, fasc. 10, f. 170v, (26. 6. 1430.); Isto, f. 173v, (30. 6. 1430.); Isto, f. 175r, (1. 7. 1430.).

37 *Lettere di Levante*, fasc. 8, f. 138v, (13. 12. 1422.).

38 DAD, *Reformationes*, ser. 2, fasc. 31, f. 123v, (10. 12. 1398.); Isto, f. 124v, (27. 1. 1399.); Isto, f. 127v (13. 2. 1399.).

39 *...vedessimo et intendessimo que et quanto scriueti per vostre lettere fatte di la in Chuchagn adi X luglio presente le qual reciuessimo adi XIII del detto...De informar da vojvoda Sandagl ne aueti dato a saper er parte nostra vi condolerete ad esso. Et per lo suo di puo meglio stare et sanita vi allegarete digandoli che veramente la sua sanita vita et prosperita non altramente brama ne desidera la nostra signoria come la nostra propria.*, *Lettere di Levante*, fasc. 10, f. 180r, (14. 7. 1430.); Isto, f. 184v, (27. 7. 1430.); E. KURTOVIĆ, 2009, 328, nap. 1179.

40 *Giuchus Goychouich aurifex...promisit et...obligavit ser Benedicto de Gondola presenti et recipienti nomine vojvode Sandagl facere per totum mensem madii proxime futuri fiaschum unum argenti... dictus Giuchus teneatur ei debeat refficere ipsum fiaschum omnibus suis expensis damno et interesse usque quo dictus fiaschus sibi placuerit... Qui Giuchus habuisse et recepisse a dicto ser Benedicto occasione dicti fiaschi fiendi per ipsum libras duodecim argenti fini*, C. FISKOVIĆ, 1949, 219; E. KURTOVIĆ, 2009, 395, nap. 1465.

33 *“...scribendo literas domino regi et regine Bosne condolendo se de morte vojvode Petar et de ortando eos ad pacem cum vojvoda Sandalio.*, DAD, *Acta Consilii Rogatorum*, ser. 3, fasc. 2, f. 105, (1. 4. 1420.).

34 DAD, *Lettere di Levante*, ser. 27/1, fasc. 7, f. 145v, (16. 2. 1416.).

35 About the way in which the Ragusans provided medicinal services for diplomatic purposes see: B. BELICZA, Z. BLAŽINA-TOMIĆ, 1999, 205-213

36 *Lettere di Levante*, fasc. 10, f. 170v, (26. 6. 1430.); *Ibid.*, f. 173v, (30. 6. 1430.); *Ibid.*, f. 175r, (1. 7. 1430.).

37 *Lettere di Levante*, fasc. 8, f. 138v, (13. 12. 1422.).

38 DAD, *Reformationes*, ser. 2, fasc. 31, f. 123v, (10. 12. 1398.); *Ibid.*, f. 124v, (27. 1. 1399.); *Ibid.*, f. 127v (13. 2. 1399.).

39 *...vedessimo et intendessimo que et quanto scriueti per vostre lettere fatte di la in Chuchagn adi X luglio presente le qual reciuessimo adi XIII del detto...De informar da vojvoda Sandagl ne aueti dato a saper er parte nostra vi condolerete ad esso. Et per lo suo di puo meglio stare et sanita vi allegarete digandoli che veramente la sua sanita vita et prosperita non altramente brama ne desidera la nostra signoria come la nostra propria.*, *Lettere di Levante*, fasc. 10, f. 180r, (14. 7. 1430.); *Ibid.*, f. 184v, (27. 7. 1430.); E. KURTOVIĆ, 2009, 328, note 1179.

40 *Giuchus Goychouich aurifex...promisit et...obligavit ser Benedicto de Gondola presenti et recipienti nomine vojvode Sandagl facere per totum mensem madii proxime futuri fiaschum unum argenti... dictus Giuchus teneatur ei debeat refficere ipsum fiaschum omnibus suis expensis damno et interesse usque quo dictus fiaschus sibi placuerit... Qui Giuchus habuisse et recepisse a dicto ser Benedicto occasione dicti fiaschi fiendi per ipsum libras duodecim argenti fini*, C. FISKOVIĆ, 1949, 219; E. KURTOVIĆ, 2009, 395, note 1465.

brovčani Tvrtku II. odbili dostaviti ribu, naranče i drugo voće nakon što su ga već ranije bogato darovali. Izgovarali su se da njihov običaj nije služiti nikome u tako malim stvarima te da kralju i njegovim dvorjanima ne služi na čast uopće pitati tako nešto.⁴¹ Poklisari su mu kazali da Dubrovčani nisu “dvorski nabavljači koji dobavljaju robu po narudžbi”.⁴² Štoviše imali su dopuštenje odbiti sva njegova buduća potraživanja.⁴³

Poslanici nisu imali velikih dvojbi o tome kako postupiti glede određenog problema, jer su njihove ovlašt precizirane svakom novom uputom čiji je nacrt sastavljalo izabrano tročlano povjerenstvo iz redova Malog vijeća. Birani su oni do čijeg se mišljenja držalo u donošenju vanjskopolitičkih odluka, a najčešće su to bili poklisari koji su se već okušali u službi.⁴⁴ Angažirani su i vlastelini kojima je sastavljanje naputka poslužilo kao korisna priprema za skoro obavljanje poslaničke službe. Nakon izrade prijedloga instrukcije, njezin se tekst čitao u Senatu gdje se ispravljao, nadopunjavao i odobravao. U dubrovačkoj diplomatskoj praksi pisana uputa bila je uobičajena, baš kao i mletačkoj, koja je na nju snažno utjecala. Usprkos tome usmena tradicija bila je dominantna sve do 13. stoljeća, a pisane upute rijetko su izdavane. Dubrovčani su pridavali veliku pozornost izradi naputka što dokazuje utrošeno vrijeme za njegovo izglasavanje. Mihoč de Resti, Pavao de Gondula i Luka de Bona izabrani su 22. srpnja 1413. da sastave uputu poslanstvu koje se spremalo pregovorima u Ugarskoj doći do novih teritorija.⁴⁵ Ona je pročitana 27. srpnja u Vijeću umoljenih, ali rasprava je odgođena do sljedeće srijede.⁴⁶ Vijeće umoljenih dalo je dozvolu vlastelinima koji su je pisali da je do

brought him rich gifts. Their excuse was that it is not their custom to serve anyone in such small things and that it was not worthy of the King and his courtiers to demand such things.⁴¹ Ambassadors told him that Ragusan were not “court suppliers who deliver goods at request”.⁴² Moreover, they had permissions to refuse all of his forthcoming demands.⁴³

Ambassadors did not have great doubts as to how to act in a certain situation as their authorities were defined with each new instruction whose draft was made by three members of the Small Council. Individuals, whose opinion was important in making foreign policy decisions were elected, usually experienced ambassadors.⁴⁴ Aristocrats were also hired as writing instructions was a useful preparation for future performing of ambassadors' work. After making a proposal of the instruction, its text was read in the Senate where it was corrected, supplemented and approved. In the Ragusan diplomatic practice written instruction was common, as well as in the Venetian, which affected it strongly, although oral tradition was dominant until the 13th century, and written instructions were rarely issued. The Ragusans paid great attention to making the instruction which is testified by the amount of time spent on its voting. Mihoč de Resti, Pavao de Gondula and Luka de Bona were chosen on July 22, 1413 to make an instruction for a delegation which was preparing to get new territories through negotiations in Hungary.⁴⁵ It was read on July 27 in the Senate (*Consilium Rogatorum*), but the discussion was postponed until the following Wednesday.⁴⁶ Two days later it started, but was postponed for Saturday.⁴⁷ Finally on

41 *Voi dite che el re domando pesse e naranze e fructi de piu maniere, e la qual cosa ve diremo che mai non fu costume nostro di sottomettere la terra e queste cose si minute con algun signore. Et avanti ho voluto questa terra soggiacere e spese di gran doni et di cose di valore degne di se, che volersi mettere con alguno in servitu de queste piccole cose che serto ne pareira gran manchamento de honor tanto per lo re quanto per altri suoi cortigiani e baroni che anche domand di tali cose.*, *Lettere di Levante*, fasc. 8, f. 145r-145v, (16. 2. 1423.); Z. JANEKOVIĆ RÖMER, 1999a, 138.

42 *Spomenici srpski*, Primjetbe XXIX.

43 *...el dicto messer lo re vi domandasse tal cose, et voi scusate nostra comunita per quello piu bell modo che vi pare.*, *Lettere di Levante*, fasc. 8, f. 145v, (16. 2. 1423.).

44 Te su osobe angažirane ne samo za sastavljanje naputka poklisarima nego i pisama upućenih mnogim uglednim osobama izvan Dubrovnika kao što su ugarski, bosanski i aragonski kralj, sultan, despot, dužd, banovi, dubrovački trgovci, konzuli i sl., v. V. ZOVKO, 2012, 125-126.

45 V. FORETIĆ, 1940, 183.

46 *Reformationes*, fasc. 34, f. 202v, (27. 7. 1413.); V. FORETIĆ, 1940, 183.

41 *Voi dite che el re domando pesse e naranze e fructi de piu maniere, e la qual cosa ve diremo che mai non fu costume nostro di sottomettere la terra e queste cose si minute con algun signore. Et avanti ho voluto questa terra soggiacere e spese di gran doni et di cose di valore degne di se, che volersi mettere con alguno in servitu de queste piccole cose che serto ne pareira gran manchamento de honor tanto per lo re quanto per altri suoi cortigiani e baroni che anche domand di tali cose.*, *Lettere di Levante*, fasc. 8, f. 145r-145v, (16. 2. 1423.); Z. JANEKOVIĆ RÖMER, 1999a, 138.

42 *Spomenici srpski*, Primjetbe XXIX.

43 *...el dicto messer lo re vi domandasse tal cose, et voi scusate nostra comunita per quello piu bell modo che vi pare.*, *Lettere di Levante*, fasc. 8, f. 145v, (16. 2. 1423.).

44 These persons were hired not only to compose instructions to the ambassadors but also letters to many distinguished persons outside Dubrovnik such as Hungarian, Bosnian and Aragonese king, sultan, despot, Doge, viceroy (*ban*), Ragusan merchants, consuls, etc., see v. V. ZOVKO, 2012, 125-126.

45 V. FORETIĆ, 1940, 183.

46 *Reformationes*, fasc. 34, f. 202v, (27. 7. 1413.); V. FORETIĆ, 1940, 183.

47 V. FORETIĆ, 1940, 183.

tog dana dorade, ako smatraju da je potrebno. Rasprava je po drugi puta odgođena 1. kolovoza, i to do idućega petka.⁴⁷ Dva dana kasnije je započela, no pomaknuta je na subotu. Konačno je 5. kolovoza potvrđena uputa poklisarima i određeno je da moraju otputovati do sljedeće subote.⁴⁸ Kasnije im je produžen rok za napuštanje Dubrovnika do idućeg ponedjeljka.⁴⁹ Napokon je 14. kolovoza izglasan dodatak naputku, poklisarima su predani kredencijali i uputa čime su okončane pripreme za njihov odlazak.⁵⁰

Pisana je uputa određivala glavne smjernice djelovanja poklisara, definirala zadaće i ciljeve misije te sugerirala način njihove realizacije. Odabir riječi činio je značajnu komponentu u nastupu poklisara i s pravom mu se pridavala puna pozornost. Tokom vremena vidljivo je izgrađivanje profesionalnih izraza i formulacija, posebice u pozdravnom govoru, koje su otklanjale moguće dvojbe, zabune i pogreške u diplomatskoj praksi. Naputak, podijeljen u nekoliko tematskih jedinica, imao je ustaljene i prepoznatljive dijelove.

Poklisarima ponekad nisu ostavljene nikakve slobode u obraćanju osobi kod koje su boravili u poslanstvu.⁵¹ U izrazito važnim pitanjima morali su doslovce prenijeti riječi sadržane u tekstu naputka. U nekim manje bitnim pitanjima objašnjenje nekoga stava smjeli su parafrazirati vlastitim riječima, zadržavajući osnovni smisao dirigitiran instrukcijom (*parlato cum quello modo vui parera*).

Tijekom pregovora o prepuštanju Konavala i Dračevice dobili su dozvolu učiniti prva materijalna obećanja,⁵² no izvedba je posve ovisila o njihovom diplomatskom umijeću.⁵³

August 5, instruction to the ambassadors was confirmed and it was decided that they must travel the following Saturday at the latest.⁴⁸ Some time later their deadline for leaving Dubrovnik was extended until the following Monday.⁴⁹ Finally on August 14, supplement to instruction was voted, ambassadors were given credentials and instruction which finalized preparations for their journey.⁵⁰

Written instruction determined main directions of ambassadors' activities, defined tasks and aims of the mission and suggested the manner of their realization. Selection of words made an important component in the ambassadors' activity and it was given full attention rightfully. Over the course of time professional expressions and formulations were formed, particularly in addressing and introductory speech which eliminated possible doubts, misconceptions and mistakes in diplomatic practice. Instruction, divided in several thematic wholes, had regular and recognizable parts. Sometimes ambassadors had absolutely no freedom in addressing their host.⁵¹ In extremely important questions words in the text of the instruction had to be transferred literally. In some less important questions they could paraphrase explanation of a certain standpoint in their own words, maintaining the basic meaning set by the instruction (*parlato cum quello modo vui parera*).

During the negotiations about surrendering Konavle and Dračevica they got the permission to make first material promises,⁵² but performance completely depended on their diplomatic competences.⁵³

47 V. FORETIĆ, 1940, 183.

48 *Reformationes*, fasc. 34, f. 203v, (5. 8. 1413.); V. FORETIĆ, 1940, 183.

49 *Reformationes*, fasc. 34, f. 205v, (11. 8. 1413.); V. FORETIĆ, 1940, 183.

50 V. FORETIĆ, 1940, 183.

51 *Dubrovačka akta*, 218-219.

52 *I vostri serviduri voriano i tereni visini, zoie Canale et Dračeviza. Et per questo voriano essere grati al signore cum dinari in dono et tanto tributo annuale imperpetuo, como vi diremo qui appresso, et pero favulati a lui solo di credenza et pregatilo, ebel tegna de credenza. Et vui parlati cum nessuno de questo facto.*, *Diplomatarium*, 198-199. Riječ je o 5000 perpera i 500 perpera godišnjeg tributa. Hrvoju i njegovim nasljednicima ponudili su vinograd na doživotno korištenje u vrijednosti od 1000 dukata i jedno selo u toj oblasti, knezu Pavlu selo Obod, a Sandalju i njegovim baštinicima u trajan posjed selo koje želi, K. DRAGANOVIĆ *et alii*, 1991, 434; D. LOVRENOVIĆ, 2006, 152; F. ŠIŠIĆ, 2004, 222.

53 *Et cum quelle adorante parole, che Dio et la vostra discrezione ve impresterà, et che parera piàxer al signore et convegnere azo la nostra intencion s'adempla.*, *Diplomatarium*, 199; R. GRUJIĆ, 1926, 21.

48 *Reformationes*, fasc. 34, f. 203v, (5. 8. 1413.); V. FORETIĆ, 1940, 183.

49 *Reformationes*, fasc. 34, f. 205v, (11. 8. 1413.); V. FORETIĆ, 1940, 183.

50 V. FORETIĆ, 1940, 183.

51 *Dubrovačka akta*, 218-219.

52 *I vostri serviduri voriano i tereni visini, zoie Canale et Dračeviza. Et per questo voriano essere grati al signore cum dinari in dono et tanto tributo annuale imperpetuo, como vi diremo qui appresso, et pero favulati a lui solo di credenza et pregatilo, ebel tegna de credenza. Et vui parlati cum nessuno de questo facto.*, *Diplomatarium*, 198-199. There is a mention of 5000 perpers and 500 perpers of the annual tribute. Hrvoje and his descendants were offered a vineyard worth 1000 ducats for lifelong use and a village in that district, village of Obod to the Duke Pavle, and a village at their wish permanently to Sandalj and his heirs, K. DRAGANOVIĆ *et alii*, 1991, 434; D. LOVRENOVIĆ, 2006, 152; F. ŠIŠIĆ, 2004, 222.

53 *Et cum quelle adorante parole, che Dio et la vostra discrezione ve impresterà, et che parera piàxer al signore et convegnere azo la nostra intencion s'adempla.*, *Diplomatarium*, 199; R. GRUJIĆ, 1926, 21.

Ponekad su morali procijeniti upustiti se ili ne u raspravu o nekom problemu. Na primjer, poklisari su na Sigismundovu dvoru na njegove upite o carini, tributima i prihodima soli smjeli odgovoriti samo ako ne nose potencijalnu opasnost.⁵⁴

Zbog boljeg uvida u okolnosti pregovora i posjedovanja informacija “iz prve ruke”, Ivanu de Mençe bilo je dozvoljeno odlučiti hoće li se vratiti kući ili zadržati još neko vrijeme u pregovorima s vojvodom Radičem. Od njega se očekivalo da odabere opciju koja će gradu donijeti više koristi.⁵⁵

Krupne odluke ostavljene su na izbor poklisarima samo ako je procijenjeno da će to biti probitačnije za Republiku. U najmanjem broju slučajeva bilo im je dozvoljeno samostalno odlučivanje (*concludiate et compliate questo nostro desiderio per ogni via et modo*). Tijekom pregovora s vojvodom Radoslavom o ustupanju Konavala smjeli su odlučiti posredovanjem kojih njegovih ljudi će doći do toga cilja te što će im zauzvrat ponuditi, pod uvjetom da postoje opravdana očekivanja da ga ostvare.⁵⁶ Brailu Tezaloviću mogli su obećati do 1000 dukata, dok su za podmićivanje drugih dvorjana imali dozvolu potrošiti 5000 perpera, slobodno raspoložujući tim iznosom.⁵⁷ Obratili su se za pomoć Bogdanu Muržiću, Vlatku Tumurliću i Brailu Tezaloviću kao najistaknutijima.⁵⁸ Odgovornost povjerena poklisarima u tom kritičnom trenutku izjednačena je s ovlastima koje je imalo vodstvo grada, a pogrešna odluka mogla ih je skupo stajati.

Sometimes they had to judge whether to start a discussion about some problem or not. For instance, ambassadors at the Sigismund's court could reply to his questions about the customs, tributes and salt revenue only if replies did not carry potential danger.⁵⁴

Because of better insight in the circumstances of negotiations and getting “first hand” information, Ivan de Mençe was allowed to decide whether he will come home or stay for a while in negotiations with the Duke Radič. He was expected to choose an option which will be more useful for the city.⁵⁵

Important decisions were left to ambassadors only if the Republic could benefit from it. In the least number of cases they were allowed to make independent decisions (*concludiate et compliate questo nostro desiderio per ogni via et modo*). During negotiations with the Duke Radoslav about ceding Konavle they could decide through whose mediation they will realize their aim and what they can offer in return, under the condition that there are justified expectations that the aim might be realized.⁵⁶ Up to 1000 ducats could be promised to Brailo Tezalović, while they could spend 5000 perpers to bribe other courtiers, using this amount as they wished.⁵⁷ They addressed Bogdan Muržić, Vlatko Tumurlić and Brailo Tezalović as the most prominent ones.⁵⁸ Responsibility of the ambassador in that crucial moment was equalized with authorities owned by the city administration, and wrong decision may have been very expensive.

54 *Et se la fosse ponderoxa, over sopra facto de gabelle o de camere di sale o tributi: responditi che vui siti non informati., Diplomatarium, 130.*

55 *...lasimo in vostra discreptione la sportare o viagner Ragusa o andar a Stagno stiando a nui quello sopra seguito., Lettere di Levante, fasc. 4, f. 31r, (4. 7. 1403.); J. LUČIĆ, 1969, 189.*

56 *Et in caso che vediate alguna buona speranza dal signor sollicitate con quelli cortexani et baroni che vi par che possa zuouar a questo facto promettando come et a chi et quanto vi par per auer nostra intenzion secondo la liberta che altre volte vi fu dana, Lettere di Levante, fasc. 9, f. 15v, (15. 10. 1423.).*

57 *...vuy possate parlar de la facenda con tuti quelli a vuy parera parlando in tal forma con li detti como alla vostra discrecion parera.; Et per altre volte nuy ve dessemo liberta de posser prometter ducati mille a chi a vuy pareua che podessen esser faoureueli al fatto nostro in tutti yperperi V^M.; Onde a ciò che vuy possate consegure el fatto et inuenire perfettamenteamente quel che nuy cercamo da mo vi demo liberta che posate prometteri de denari del nostro comuni a tutti quelli ve parera che possa esser faoureueli e di bisogno per accurire nostra intencione., Lettere di Levante, fasc. 9, f. 13r, (25. 9. 1423.); Et perche Braillo Tesalouich...che in caso che per luy nuy hauessemo hauuto Canal zoe la parte de voiioda Radoslau nuy li prometessimo ducati millie., Isto, f. 13v, (25. 9. 1423.).*

58 *Magiormente per che dite aueste dal dicto Bogdan (Mori-sich) che Vlatcho Tumurlich et Brailo a guasto questi facti, Lettere di Levante, fasc. 9, f. 15v, (15. 10. 1423.).*

54 *Et se la fosse ponderoxa, over sopra facto de gabelle o de camere di sale o tributi: responditi che vui siti non informati., Diplomatarium, 130.*

55 *...lasimo in vostra discreptione la sportare o viagner Ragusa o andar a Stagno stiando a nui quello sopra seguito., Lettere di Levante, fasc. 4, f. 31r, (4. 7. 1403.); J. LUČIĆ, 1969, 189.*

56 *“ Et in caso che vediate alguna buona speranza dal signor sollicitate con quelli cortexani et baroni che vi par che possa zuouar a questo facto promettando come et a chi et quanto vi par per auer nostra intenzion secondo la liberta che altre volte vi fu dana, Lettere di Levante, fasc. 9, f. 15v, (15. 10. 1423.).*

57 *...vuy possate parlar de la facenda con tuti quelli a vuy parera parlando in tal forma con li detti como alla vostra discrecion parera.; Et per altre volte nuy ve dessemo liberta de posser prometter ducati mille a chi a vuy pareua che podessen esser faoureueli al fatto nostro in tutti yperperi V^M.; Onde a ciò che vuy possate consegure el fatto et inuenire perfettamenteamente quel che nuy cercamo da mo vi demo liberta che posate prometteri de denari del nostro comuni a tutti quelli ve parera che possa esser faoureueli e di bisogno per accurire nostra intencione., Lettere di Levante, fasc. 9, f. 13r, (25. 9. 1423.); Et perche Braillo Tesalouich...che in caso che per luy nuy hauessemo hauuto Canal zoe la parte de voiioda Radoslau nuy li prometessimo ducati millie., Isto, f. 13v, (25. 9. 1423.).*

58 *Magiormente per che dite aueste dal dicto Bogdan (Mori-sich) che Vlatcho Tumurlich et Brailo a guasto questi facti, Lettere di Levante, fasc. 9, f. 15v, (15. 10. 1423.).*

Instrukcije i izvješća tvorile su oblik argumentiranog dijaloga u nastojanjima da se pronađu najbolja rješenja kao odgovor na potrebe svakodnevice. Za taj se segment funkcioniranja srednjovjekovne diplomacije veže najviše problema, jer prepiska nije izmjenjivana redovito, ponekad niti u slijedu kojim je slana.⁵⁹ Frekvencija razmjene pisama varirala je o udaljenosti poklisara od kuće, ratnom ili mirnodopskom razdoblju, važnosti problema koji se rješavao te ažurnosti uključenih subjekata. Dubrovčani su se često žalili kako nisu dugo vremena primili pismo poklisara iz Ugarske,⁶⁰ a tijekom Konavoskog rata sumnjali su da je kurir na putu ubijen, a pismo preteto i predano u ruke neprijatelja.⁶¹

Problemi u kolanju prepiske odrazili su se i na ishode nastojanja poklisara početkom listopada 1398. godine, na vrhuncu pregovora o stjecanju Primorja. Bilo im je zabranjeno samostalno donošenje novih odluka, a nove upute nisu stizale, zbog čega su kasnili u odnosu na stvarna događanja.⁶² Sve prikupljene informacije selektivno su odašiljane koordiniranjem iz Dubrovnika, zbog čega je bilo uobičajeno da poklisari prepisku izmjenjuju jedino s vijećnicima, no ne i međusobno. Ponekad im je bilo dozvoljeno prekoračiti ustaljene okvire djelovanja kako bi brže došli do novih informacija. Zbog toga su, primjerice, Nikola de Poča i Marin de Caboga dobili ovlaštenje napisati pismo poklisarima na ugarskom dvoru i izvijestiti ih o tijeku pregovora koje su vodili s bosanskim kraljem 1404. godine.⁶³

Instructions and reports made a form of argued dialogue in attempts to find best solutions as a reply to everyday needs. This segment of functioning of medieval diplomacy was related with most problems as correspondence was not regular, sometimes not even in the chronologically ordered.⁵⁹ Frequency of letter exchange varied depending on distance of the ambassador from home, war or peaceful period, importance of the problem which was solved, and promptness of subjects involved. Ragusans often complained that they had not received a letter from the ambassador from Hungary,⁶⁰ and during the War of Konavle they doubted that the messenger was killed on the road, and the letter taken and given to enemies.⁶¹

Problems in circulation of correspondence were reflected on the outcome of ambassadors' attempts at the beginning of 1398, at the peak of negotiations about obtaining Primorje. They were forbidden to make new decisions independently, and new instructions did not come because of which they were late in relation to actual events.⁶² All collected information was sent selectively in coordination from Dubrovnik because of which it was common for the ambassadors to exchange correspondence only with councilors, not between themselves. Sometimes they were allowed to overstep usual norms of conduct in order to get new information faster. Therefore Nikola de Poča and Marin de Caboga got the authorization to write a letter to the ambassadors on the Hungarian court and inform them about the course of negotiations which they led with the Bosnian king in 1404.⁶³

59 *In questo di proximo passato tempo receuissimo quattro vostre lettere, tute date in andrinopoli zoe due de uno tenore, una adi VI febrar e l'altra adi 18 pur febrar date ambe due adi XI zenar, la terza pur adi 18 febrar detto, data 23 zenar e la quatra reciueissimo adi 8 marzo data adi 4 febrar., Lettere di Levante, fasc. 11, f. 86r, (17. 4. 1432.).*

60 *...che de longo tempo che fusti suxo in Ungaria, non ne scrivi mai., Diplomatarium, 157; Lettere di Levante, fasc. 4, f. 62v, (20. 4. 1404.).*

61 *Nessuna lettera auessimo dal dicto nostro ambassador al re. Il per che ne siamo molto maraugliati dubitando o chel corrier non sia morto in via, o lettere tolte, o altro interuenuto che pensar non possiamo ne sapiamo, perche tanto siamo stati ad auer lettere da luy., Lettere di Levante, fasc. 11, f. 5v, (30. 9. 1430.); E. KURTOVIĆ, 2009, 313., nap. 1118.*

62 *Reformationes, fasc. 31 f. 121v, (21. 11. 1398.); J. LUČIĆ, 1969, 119.*

63 *...volemo che debiati scriver una littera a li ambassatori nostri son in Ungaria, avixandoli de tutto quello in che sereti romaxi sopra li fatti nostri cum lo re. Et la dita litera mandate per uno deli vostri fameli o corieri infin ad Illoch in man de Zore de Plamotta., Lettere di Levante, fasc. 4, f. 65r, (31. 4. 1404.).*

59 *In questo di proximo passato tempo receuissimo quattro vostre lettere, tute date in andrinopoli zoe due de uno tenore, una adi VI febrar e l'altra adi 18 pur febrar date ambe due adi XI zenar, la terza pur adi 18 febrar detto, data 23 zenar e la quatra reciueissimo adi 8 marzo data adi 4 febrar., Lettere di Levante, fasc. 11, f. 86r, (17. 4. 1432.).*

60 *...che de longo tempo che fusti suxo in Ungaria, non ne scrivi mai., Diplomatarium, 157; Lettere di Levante, fasc. 4, f. 62v, (20. 4. 1404.).*

61 *Nessuna lettera auessimo dal dicto nostro ambassador al re. Il per che ne siamo molto maraugliati dubitando o chel corrier non sia morto in via, o lettere tolte, o altro interuenuto che pensar non possiamo ne sapiamo, perche tanto siamo stati ad auer lettere da luy., Lettere di Levante, fasc. 11, f. 5v, (30. 9. 1430.); E. KURTOVIĆ, 2009, 313., note 1118.*

62 *Reformationes, fasc. 31 f. 121v, (21. 11. 1398.); J. LUČIĆ, 1969, 119.*

63 *...volemo che debiati scriver una littera a li ambassatori nostri son in Ungaria, avixandoli de tutto quello in che sereti romaxi sopra li fatti nostri cum lo re. Et la dita litera mandate per uno deli vostri fameli o corieri infin ad Illoch in man de Zore de Plamotta., Lettere di Levante, fasc. 4, f. 65r, (31. 4. 1404.).*

Nepoštivanje izglasanih ograničenja za sobom je povlačilo oštre posljedice, no unatoč tome neki poklisari odvažili su se prekoračiti ih i izaći iz okvira određenog naputkom. Već su u statutu određene ozbiljne sankcije onima koji postupe suprotno tekstu naputka ili ne izvrše povjerene zadatke bez valjanog opravdanja. Poklisari su prije napuštanja grada u prisezi obećavali da neće dopustiti da itko ili išta, pa ni oni sami, upropasti tijek i ishod poslanja.⁶⁴ Nepoštivanje naloga Senata i samovoljno postupanje povlačilo je teške konzekvence, od opomene i ukora, novčane kazne i gubitka plaće, pa do pokretanja sudskog spora, koji je mogao rezultirati gubitkom prava obnašanja javnih službi, pa čak i kaznom progona.⁶⁵ Takva je samovolja vidljiva prilikom pregovaranja o ustupanju dijela Konavala vojvode Radoslava Pavlovića kada se saznalo da su neki senatori i poslanici postupili protivno odlukama vijeća 1423. godine. Odluka je bila da se pojedinci isključe iz vijeća i da im se povlastice oduzmu na deset godina.⁶⁶ Dubrovački poklisar Pasko de Resti zbog individualne intervencije dobio je nešto blažu kaznu ukora. Pokušao je samoinicijativno pomiriti bosanskog kralja Tvrtka II. s Vukom Banićem kojemu je u tu svrhu uputio pismo. O tome je izvijestio Vijeće umoljenih koje mu je odgovorilo da je prekoračio ovlašt. ⁶⁷ Iako su mu namjere bile dobre, morao je snositi posljedice svoga čina.⁶⁸ Prekoračenje ovlašt označavalo je i javno čitanje naputka koji je bio namijenjen samo za poklisarove oči. Mletački poslanici na taj su način nastojali uvjeriti svoga sugovornika u dosege svojih ovlašt, a ponekad je taj čin imao izdajnički karakter odavanja državnih tajni za neku uslugu ili novac.⁶⁹ Vijeće desetorice je u cilju čuvanja tajnosti misije 1437. godine

Disregard of accepted limits had severe sanctions, but despite that some ambassadors had the courage to overstep them and come out of the framework defined by the instruction. The statute determines serious sanctions for those who act in opposition with the instruction text or they do not perform their tasks without valid justification. The ambassadors promised, in an oath, before they left the city that they would not allow that anyone or anything, including themselves, destroy the course and outcome of the embassy.⁶⁴ Disregard of the Senate's order and independent action had severe consequences, from admonition and warning, money penalty and income deprivation, to starting judicial dispute which may result in losing right to perform public services, or even banishment.⁶⁵ Such self-will was visible in negotiations concerning giving a part of Konavle of the Duke Radoslav Pavlović when it was revealed that some senators and ambassadors acted in opposition with the decrees of the council in the year 1423. The decision was to exclude individuals from the council and to take away their privileges for ten years.⁶⁶ Ragusan ambassador Pasko de Resti got somewhat milder punishment because of individual intervention. He tried independently to reconcile the Bosnian king Tvrtko II with Vuk Banić to whom he wrote a letter with that aim. He informed the *Consilium Rogatorum* about this which replied that he overstepped his authorities.⁶⁷ Although his intentions were good, he had to suffer consequences of his act.⁶⁸ Exceeding authorities meant public reading of the instruction which was intended only for the ambassador. Venetian ambassadors tried in that way to convince their collocutors about the scope of their power, and sometimes this act had betraying character of telling state secrets for a certain favor or money.⁶⁹ In 1437 the Council of Ten forbade the am-

64 *Statut grada Dubrovnika*, II, 23; *Annales Ragusini*, 263; *Pisma i uputstva*, I, 584; Z. JANEKOVIĆ RÖMER, 1999b, 200.

65 *Statut grada Dubrovnika*, VIII, 48.

66 *Acta Consilii Rogatorum*, fasc. 3, f. 149v, (17. 4. 1423.); Z. JANEKOVIĆ RÖMER, 1999b, 199. O kazni gubitka statusa i službe v.: N. LONZA, 1997, 157-159.

67 *Ma per che noi hauemo veduta una lettera da voy solo messer Pasquale, le quale ne a dana el dicto Volcho, per la quale appare che voi messer Pasquale li scriuete che vi siete intormesso a reconciliare el dicto Volch com messo lo re... de la qual cosa molto ci marauiglemo et non vi possemo la l'dare permito di tal cosae auete fatto male, che come voi sapete ambaxiadori non doueui parlar fuor della vostra comission ne parlare ne preghare per nesun che non sia ragusea senza expresa nostra lettera e comession., Lettere di Levante*, fasc. 8, f. 145r, (16. 2. 1423.).

68 *Statut grada Dubrovnika*, VIII, 48.

69 D. QUELLER, 1986, 220.

64 *Statut grada Dubrovnika*, II, 23; *Annales Ragusini*, 263; *Pisma i uputstva*, I, 584; Z. JANEKOVIĆ RÖMER, 1999b, 200.

65 *Statut grada Dubrovnika*, VIII, 48.

66 *Acta Consilii Rogatorum*, fasc. 3, f. 149v, (17. 4. 1423.); Z. JANEKOVIĆ RÖMER, 1999b, 199. About the punishment of loss of status and service see: N. LONZA, 1997, 157-159.

67 *Ma per che noi hauemo veduta una lettera da voy solo messer Pasquale, le quale ne a dana el dicto Volcho, per la quale appare che voi messer Pasquale li scriuete che vi siete intormesso a reconciliare el dicto Volch com messo lo re... de la qual cosa molto ci marauiglemo et non vi possemo la l'dare permito di tal cosae auete fatto male, che come voi sapete ambaxiadori non doueui parlar fuor della vostra comission ne parlare ne preghare per nesun che non sia ragusea senza expresa nostra lettera e comession., Lettere di Levante*, fasc. 8, f. 145r, (16. 2. 1423.).

68 *Statut grada Dubrovnika*, VIII, 48.

69 D. QUELLER, 1986, 220.

zabranilo poslanicima pisati obitelji i prijateljima o poslovima koji su im povjereni.⁷⁰ Interese Mletačke republike mogli su ugroziti i otkrivanjem detalja pregovora po povratku kući, što je zabranjeno 1459. godine.⁷¹ Na dubrovačkom primjeru takva praksa nije potvrđena.

Daljnji razvitak službe u 16. stoljeću potvrdio je važnost potpunog, pravovremenog i analitičkog izvještavanja koje je stvaralo preduvjete za ispravno predviđanje budućih događanja. Učinkovita diplomacija iziskivala je implementaciju novih diplomatskih praksi. Do informacija se sve učestalije dolazi s osloncem na razgranatu obavještajnu službu koja se služila špijunažom, prisluškivanjem, spletkama i udruživanjem s poznatim licnostima.⁷² Strateški položaj Dubrovnika osigurao mu je mjesto križišta protoka informacija s Istoka i Zapada te mu je kao takvom dodijeljena uloga važnog obavještajnog središta.⁷³ Mletački poslanici sloveli su kao izuzetno ugledni,⁷⁴ ali isto tako nisu propuštali prigode da ospore povjerljivost dubrovačkih informacija zbog međusobne konkurentnosti dviju Republika.⁷⁵

Poklisarima je bilo zabranjeno baviti se bilo kojim drugim poslom i tražiti za sebe bilo kakav ustupak, službu ili probitak izvan onoga što im dopušta instrukcija, kako nikada ne bi smetnuli s uma svoju primarnu zadaću ili postali potkupljivi i gramzivi za osobnom materijalnom korišću.⁷⁶ Pri tome se uvijek državnim poslovima i probitku cijele zajednice davalo prednost nad privatnim, ali taj je ideal ponekad posrtao pred stvarnim zaprekama. Djelovanje poklisara u teoriji se u potpunosti preklapalo s idealom javne službe u Dubrovniku *obliti privatorum publica curate*, no on nije uvijek nužno preslikavao stvarnost.

Takav se problem pojavio kada je dubrovački vlastelin Ivan Lamprin de Zrieva od obitelji Pavlović dobio Perkino selo što je izazvalo veliko negodovanje jer je bilo sporno primati dobra izvan dubrovačkih granica.⁷⁷ Neki su dubrovački poklisari obnašali ugledne službe izvan grada poput Mihoča

bassadors to write about their assignments to their families and friends with the aim of keeping the secrecy of the mission.⁷⁰ Interests of the Venetian Republic could have been jeopardized by revealing details of negotiations after coming back home which was forbidden in 1459.⁷¹ Such practice was not confirmed on the Ragusan example.

Further development of the office in the 16th century confirmed importance of complete, timely and analytic reporting which created conditions for correct foretelling of future events. Efficient diplomacy asked for implementation of new diplomatic practices. Information was gathered more and more frequently by relying on wide intelligence network which practiced espionage, eavesdropping, intrigues and connections with persons of note.⁷² Its strategic position enabled Dubrovnik to become the crossing point of information flows from both East and West, and it received role of important intelligence centre.⁷³ Venetian ambassadors enjoyed very high reputation,⁷⁴ but, because of the mutual rivalry of two Republics, they also never missed opportunities to question inclination to be confidential of Ragusan information.⁷⁵

Ambassadors were forbidden to practice any other job and to ask any kind of concession, office or advancement apart from what was allowed by the instruction in order to always keep in mind their primary function, and not to become venal and avaricious for personal material benefit.⁷⁶ State affairs and progress of the entire community were always considered more important than the private, but this ideal was sometimes difficult to realize. In theory, activity of ambassadors completely overlapped with the ideal of the Ragusan public service, *obliti privatorum publica curate*, but it did not necessarily always reflect the reality.

Such problem appeared when an aristocrat from Dubrovnik Ivan Lamprin de Zrieva got Perkino Selo from the Pavlović family which caused great protests as it was controversial to receive goods outside the borders of Dubrovnik.⁷⁷ Some Ragusan ambassa-

70 D. QUELLER, 1966, 50; D. QUELLER, 1986, 220.

71 D. QUELLER, 1966, 98-99; D. QUELLER, 1986, 220.

72 B. DOUMERC, 2011, 30.

73 V.: Ö. KUMRULAR, 2011, 38-49; P. PRETO, 2011, 64.

74 B. DOUMERC, 2011, 31.

75 Ö. KUMRULAR, 2011, 40; P. PRETO, 2011, 65.

76 *Liber viridis*, 83-84; Z. JANEKOVIĆ RÖMER, 1999b, 198.

77 ...quod tenuerat unam eius villam in Canali tempore quo Petar dominabatur tote terre Canalis., M. DINIĆ, 1959, 142; Z. JANEKOVIĆ RÖMER, 1999a, 88.

70 D. QUELLER, 1966, 50; D. QUELLER, 1986, 220.

71 D. QUELLER, 1966, 98-99; D. QUELLER, 1986, 220.

72 B. DOUMERC, 2011, 30.

73 See: Ö. KUMRULAR, 2011, 38-49; P. PRETO, 2011, 64

74 B. DOUMERC, 2011, 31.

75 Ö. KUMRULAR, 2011, 40; P. PRETO, 2011, 65.

76 *Liber viridis*, 83-84; Z. JANEKOVIĆ RÖMER, 1999b, 198.

77 ...quod tenuerat unam eius villam in Canali tempore quo Petar dominabatur tote terre Canalis., M. DINIĆ, 1959, 142; Z. JANEKOVIĆ RÖMER, 1999a, 88.

Šimunovog de Resti koji je od 20-ih godina 15. stoljeća na bosanskom dvoru bio prokurator (*thesaurarius*), tj. rizničar.⁷⁸

Ustupci, nagrade i položaji koje su poslanici mogli dobiti od osobe kod koje su bili u poslanstvu predstavljali su dvosjekli mač, od kojega je prijetila opasnost odmetanja od vjernog i požrtvovanog služenja samo jednoj vlasti. Postojala je realna opasnost izdaje interesa grada, koja je mogla biti praćena prividnim ostajanjem pod njezinim okriljem, igranjem uloge legitimnog, odanog i vrijednog predstavnika i građanina. Privučeni primamljivim privilegijama i ponudama osoba kod kojih su se našli u poslanstvu, poklisari su se našli u iskušenju zaigrati dvostruku igru, stavljajući na kocku dobrobit domovine u želji za doseganjem vlastitih probitaka. To su bile prilike koje su predstavljale test odanosti i doraslosti povjerenim zadaćama. Djelovanje poklisara bilo je pod konstantnim povećalom i nadzorom dubrovačkih viješnika koji su se služili dojavama, izvještajima i špijunažom svih onih koji su imali informacije o protupropisnom djelovanju. Jedan od uobičajenih načina bilo je anonimno iznošenje pritužbi na nečiji rad, što je poticano nagradama.⁷⁹ Tako je Pavao de Gondula dobio zadatak ispitati djelovanje poslanika Ivana de Menče, koji, kako se činilo, nije u svemu slijedio dani napatuk, i podnijeti tajni izvještaj po povratku s misije u Dubrovnik (*riporto al nostro consiglio secreto*).⁸⁰ Ako bi poklisar zadio povlastice i nagrade, makar i tajne, poremetila bi se ravnoteža u vlasteoskim odnosima zbog čega nisu smjeli zadržati darove primljene od osoba kod kojih su se nalazili u poslanstvu, osim živežnih namirnica, pod prijetnjom globe dvostruko više od procijenjene vrijednosti dara.⁸¹ Po povratku su bili dužni prijaviti svaku takvu nagradu, a ona bi potom bila prodavana na dražbi, čime se željelo spriječiti svako potkupljivanje i pristranost.⁸² Prije usvajanja tog akta poklisari su imali veća prava glede primanja uzdarja, što dokazuje primjer Marina de Gondula koji se privremeno odvojio od svoga supoklisara Paska de Resti, s kojim je bo-

dors performed prominent services outside the city such as Mihoč Šimunov de Resti who in the 1420s was a procurator (*thesaurarius*), i.e. treasurer.⁷⁸

Favors, awards and positions which ambassadors could acquire from their hosts represented double-edged sword which may have resulted in forgetting honest and devoted service to only one master. There was an actual danger of betraying interests of the city, which may have been accompanied with false staying under its jurisdiction and playing a role of legitimate, faithful and diligent representative and citizen. Attracted with tempting privileges and offers of their hosts, ambassadors were tempted to play double game, and risk welfare of their homeland in an attempt to achieve their own goals. These were the circumstances which represented a test of loyalty and aptitude for given assignments. Activity of the ambassadors was constantly monitored and supervised by the Ragusan councilors who used reports and espionage of all who had information about actions against the rules. One of common ways was anonymous submitting of complaints of someone's work which was incited with rewards.⁷⁹ Ambassador Pavao de Gondula was assigned to examine activity of the ambassador Ivan de Menče, who seemingly did not follow instruction completely. He had to submit secret report after his return to Dubrovnik (*riporto al nostro consiglio secreto*).⁸⁰ If the ambassador got benefits and awards, even if they were secret, balance in aristocratic relations was disturbed because of which they were not allowed to keep the gifts from their hosts, except for food or they had to pay fine twice as much as the estimated value of the gift.⁸¹ After their return they were obliged to report every such award which was then sold at an auction, as an attempt to prevent bribe and partiality.⁸² Prior to accepting this act the ambassadors had greater rights which is confirmed by the example of Marin de Gondulo who was temporarily separated from his co-ambassador Pasko de Resti, with whom he was sent to the Bosnian king, and he went on shorter missions to aristocratic families Zlatonosović and Dinjičić. After they

78 I. MAHNKEN, 1960, 390-392; N. VEKARIĆ, 2009, 86-87. V. i primjer Mihe de Caboga, protovestijara vojvode Hrvoja, Z. JANEKOVIĆ RÖMER, 1999a, 33.

79 N. LONZA, 1997, 211-212.

80 *Lettere di Levante*, fasc. 4, ff. 31v-32r, (4. 7. 1403.).

81 Z. JANEKOVIĆ RÖMER, 1999b, 200; B. KRIZMAN, 1951, 73; N. LONZA, 2009, 218.

82 *Pisma i uputstva*, I, 748; Z. JANEKOVIĆ RÖMER, 1999b, 200.

78 I. MAHNKEN, 1960, 390-392; N. VEKARIĆ, 2009, 86-87. See the example of Miho de Caboga, *protovestiaros* of the Duke Hrvoje, Z. JANEKOVIĆ-RÖMER, 1999a, 33.

79 N. LONZA, 1997, 211-212.

80 *Lettere di Levante*, fasc. 4, ff. 31v-32r, (4. 7. 1403.).

81 Z. JANEKOVIĆ RÖMER, 1999b, 200; B. KRIZMAN, 1951, 73; N. LONZA, 2009, 218.

82 *Pisma i uputstva*, I, 748; Z. JANEKOVIĆ RÖMER, 1999b, 200.

ravio u poslanstvu kod bosanskog kralja, te pošao na kraće misije vlasteoskim obiteljima Zlatonosović i Dinjičić. Nakon što su se ponovno sastali, dobili su uputu da poklone koje su dobili u periodu razdvojenosti ravnopravno podijele.⁸³

Djelovanje dubrovačkih poklisara kojima su povjereni zadaci stjecanja novih teritorija bilo je determinirano smjernicama naputka čije se nepoštivanje strogo kažnjavalo. Iako se možda čini da u tom procesu nisu imali zapaženu ulogu, jer najčešće nisu mogli samostalno donositi odluke, izdvajaju se oni poklisari koji su, unatoč nepovoljnim okolnostima, postigli zapažene rezultate. Konačan ishod njihovih nastojanja bio je splet osobnih napora, političke nužnosti i pretpostavki. Ovlasti koje su poklisari uživali izglasavane za svako pojedinačno poslanstvo prema predviđanjima o uspješnosti njihove primjene. Titule pridavane poklisarima angažiranim u širenju dubrovačkih granica ne omogućavaju izvođenje zaključaka o slobodama samostalnog odlučivanja koje su uživali tijekom pregovora. Njihovom usporedbom s ovlastima poslanika zapadne Europe koji su nosili identično nazivlje (*ambaxiatores, oratores*) može se primijetiti da su uživali skromnija ovlaštenja. Poslanici na europskom Zapadu mogli su u ime gospodara kojega zastupaju nastupati samoinicijativno, dok je djelovanje dubrovačkih poklisara većinom bilo stiješnjeno okvirima naputka. Unatoč tome ne može se poreći napredak u razvoju diplomatske službe, koji posebno vidljiv u razdoblju s početka do tridesetih godina 15. stoljeća. Promjene su pratile one koje su se istovremeno, ili s malim kašnjenjem, odvijale u zapadnoeuropskim društvima. Tako se renesansni poslanik u dubrovačkoj i sredozemnoj diplomatskoj mreži smatrao “najboljim ministrom i najodanijim podanikom koji se najviše zalaže da sazna skrivene stvari”.⁸⁴

Uvidom u izdvojene primjere pojedinih poslanstava u prilici smo razaznati promjene u hijerarhijskom položaju poklisara i pratiti razvoj diplomatske službe. Budući da je veza između ovlasti poslanika i ishoda diplomatskih akcija sa ciljem osiguranja širenja teritorija bila sve očiglednija, pokazalo se da je nužno postupno proširivati ovlasti poklisara i omogućiti im samostalno donošenje od-

met again, they got an instruction to share gifts they received while they were apart equally.⁸³

Activities of the Ragusan ambassadors who were entrusted with tasks of acquiring new territories were determined by the directions of the instruction whose disregard was punished severely. Although it might seem that their role in the process was irrelevant, as they most frequently could not make independent decisions, and course of their delegations depended on changeable relations of political forces which affected the willingness of the master of a certain territory to make business, there were individuals who stood out and made excellent results despite unfavorable circumstances. Final outcome of their attempts was a combination of personal efforts, political necessities and prerequisites. Authorities enjoyed by the ambassadors were voted for each individual delegation after estimates of possible successfulness of their application. Titles given to Ragusan ambassadors who were engaged in extending the borders of Ragusan territory are of no aid in search for conclusions regarding the issue of freedom of individual decision-making they had in negotiations. When compared with authorities of the West European emissaries bearing the same titles (*ambaxiatores, oratores*), it can be observed that they enjoyed the lesser ones: West European ambassadors could have acted on their own initiatives in the name of rulers they represented, while the actions of Ragusan ambassadors were mostly restricted by the instruction. Nonetheless, there is no doubt that diplomatic office progressed, which was particularly evident in the period from the beginning of the 15th century to the 1430s. The changes followed with slight or no delay the ones happening in the West European societies. Ambassador in the Renaissance Ragusan and Mediterranean diplomatic network was considered as “the best minister and the most loyal subject who put most efforts in order to discover hidden things”.⁸⁴

From the analysis of individual delegations we can recognize changes in hierarchical position of the ambassadors and follow the development of diplomatic service. Since the relation between the ambassadors' authorities and outcome of diplomatic actions with the aim of expanding the

83 *E se dono hauerete da li Slatonossouichi e da li Digniçichi daretene la mita a misser Pasqual vostro compagno. E per lo simile se a misser Pasqual fosse dato qual che don fin che vuy tornareti a luy volemo che ve cha la mita a vuy.*, *Lettere di Levante*, fasc. 8, f. 138r, (13. 12. 1422.).

84 B. DOUMERC, 2011, 31.

83 *E se dono hauerete da li Slatonossouichi e da li Digniçichi daretene la mita a misser Pasqual vostro compagno. E per lo simile se a misser Pasqual fosse dato qual che don fin che vuy tornareti a luy volemo che ve cha la mita a vuy.*, *Lettere di Levante*, fasc. 8, f. 138r, (13. 12. 1422.).

84 B. DOUMERC, 2011, 31.

luka, pogotovo u uvjetima otežanog kolanja prepiske. Dubrovački poslanik Nikola de Resti nalazio se tijekom Konavoskog rata u poslanstvu kod bosanskog kralja Tvrtka II., kojega je trebao pridobiti za sudjelovanje u ligi uperenoj protiv vojvode Radoslava sa ciljem njegovog potpunog uništenja i oduzimanja posjeda.⁸⁵ Dubrovčani se nisu odvažavali na tako značajne poteze bez njegovog odobrenja jer su *rusaška* gospoda formalno i dalje bili podanici bosanskog kralja, unatoč njegovom oslabljenom položaju. Kako bi dubrovački poklisar bio što produktivniji, u nekim mu je pitanjima bilo dozvoljeno da postupi prema vlastitoj prosudbi.⁸⁶ Proširenje ovlasti koje su uživali pratilo je razvoj društva, upravno-administrativnog aparata i novih potreba koje je nametnula učestalija komunikacija, koja je iziskivala pravovremenu informiranost i brz odgovor na potrebe svakodnevice. Tijekom Prvog konavoskog rata, koji predstavlja završnu fazu nastojanja za proširenjem granica, više nego ikada uočljiva je profesionalizacija diplomatske službe. Kolike su ovlasti povjerene poklisarima u konačnici je ovisilo o prirodi i važnosti posla, niza relevantnih prostornih i društvenih činjenica te značajnih događaja koji su utjecali na njihovo oblikovanje, no uvijek se posezalo za rješenjem za koje se držalo da će polučiti najbolje rezultate.

territory was becoming more evident, it became necessary to extend authorities of the ambassadors and enable them to make decisions independently, particularly in circumstances of difficult circulation of correspondence. During the War of Konavle Ragusan ambassador Nikola de Resti was sent to the Bosnian king Tvrtko II whom he had to persuade to participate in a league against the Duke Radoslav with the aim of his total destruction and seizing his estate.⁸⁵ The Ragusans did not dare to make such important decisions without his approval as the gentlemen of Rusag (barons of Bosnia) were still subjects of the Bosnian king despite his weakened position. In order to make the Ragusan ambassador as productive as possible, in certain questions he was allowed to act in accordance with his own judgment.⁸⁶ Expansion of their authorities was accompanied by the development of society, state administrative apparatus and new needs imposed by more frequent communication which demanded timely acquisition of information and fast response to everyday needs. During the first War of Konavle which represents the final phase in attempts to expand the boundaries, professionalization of diplomatic service is evident more than ever. Authorities of the ambassadors depended on the nature and importance of work, series of social and spatial facts and important events which affected their formation, but the solution chosen was always the one believed to have the best results.

85 *Lettere di Levante*, fasc. 10, ff. 112v-113r, (30. 4. 1430.).

86 *...che nui ne auessemo dato libera liberta far como vuy ser Nicola uoressa.*, *Lettere di Levante*, fasc. 10, f. 183r, (15. 7. 1430.).

85 *Lettere di Levante*, fasc. 10, ff. 112v-113r, (30. 4. 1430.).

86 *...che nui ne auessemo dato libera liberta far como vuy ser Nicola uoressa.*, *Lettere di Levante*, fasc. 10, f. 183r, (15. 7. 1430.).

BIBLIOGRAFIJA / BIBLIOGRAPHY

Popis skraćena / List of abbreviations

- DAD - Državni arhiv u Dubrovniku
 GZM BiH - *Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine*
 HAZU - Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti
 HKD Napredak - Hrvatsko kulturno društvo Napredak
 IČ - *Istorijski časopis*
 JAZU - Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti
 MSHSM - *Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium*
 Radovi ND BiH - *Radovi Naučnog društva Bosne i Hercegovine*
 SANU - Srpska akademija nauka i umjetnosti
 SKA - Srpska kraljevska akademija
 Zbornik za IJK - *Zbornik za istoriju, jezik i književnost*

Popis izvora / Sources

Neobjavljeni / Manuscripts

- DAD:
Reformationes, ser. 2, sv. 31, 34.
Acta Consilii Rogatorum, ser. 3, sv. 2-3.
Litterae et commissiones Levantis, Lettere di Levante, ser. 27/1, sv. 4, 7-11.

Objavljeni / Published:

- Annales Ragusini - Annales Ragusini Anonymi item Nicolai de Ragnina*, ur. Natko Nodilo, MSHSM, XIV, JAZU, Zagreb, 1883.
De Legatis - De Legatis et Legationibus Tractatus Varii: Bernardi de Rosergio Ambaxiatorum brevilogus, Hermolai Barbari De officio Legati, Martini Garrati Laudensis De Legatix maxime principum, Ex aliis excerpta qui eadem de re usque ad annum MDCXXV scripserunt, ur. Vladimir E. Hrabar, Dorpati Livonorum: E. Typographeo Mattioseniano, 1905, 1-28.
Diplomatarium - Diplomatarium relationum Reipublicae Ragusanae cum regno Hungariae, ur. Josip Gelcich, Lajos Thallóczy, Budapest: Kiadja a M. Tud. Akadémia Tört. Bizottsága, 1887.
Dubrovačka akta - Dubrovačka akta i povelje, sv. I/1, ur. Jovan Radonić, SKA, Beograd, 1934.
Liber viridis - Liber viridis, ur. Branislav Nedjeljković, *Zbornik za IJK srpskog naroda*, Odeljenje III, knj. 23, SANU, Beograd, 1984.
Monumenta Ragusina, Libri reformationum, II., ur. Josip Gelcich, Zagabriae: MSHSM, JAZU, 1882.
Notes, II - Notes et extraits pour servir a l'histoire des croisades au XVe siècle, sv. II, ur. Nicola Iorga, Paris: Ernst Leroux, 1899.

- Pisma i uputstva, I - Pisma i uputstva Dubrovačke Republike, I*, ur. Jorjo Tadić, *Zbornik za IJK srpskog naroda*, Odeljenje III, knj. 4, SKA, Beograd, 1935.
Spomenici srpski - Spomenici srpski od 1395. do 1423., to est pisma pisana od Republike Dubrovačke Kraljevima, Vojvodama i Knezovima Srpskiem, Bosanskiem i Primorskiem, I, ur. Medo Pucić, Beograd: Knjigopечатnja Knjažestva Srbskog, 1858.
Statut grada Dubrovnika - Statut grada Dubrovnika, prir. Baltazar Bogišić, Konstantin Jireček, Dubrovnik: Državni arhiv u Dubrovniku, 2002.

Literatura / Literature

- M. ANČIĆ, 2001 - Mladen Ančić, *Na rubu Zapada. Tri stoljeća srednjovjekovne Bosne*, Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2001.
 A. BABIĆ, 1960 - Anto Babić, *Diplomatska služba u srednjovjekovnoj Bosni, Radovi ND BiH*, 5, knj. 13, Sarajevo, 1960., 11-70.
 B. BELICZA - Z. BLAŽINA-TOMIĆ, 1999 - Biserka Beliza - Zlata Blažina-Tomić, *Dubrovački liječnici u službi dubrovačke diplomacije u srednjem vijeku, Hrvatska srednjovjekovna diplomacija, Zbornik diplomatske akademije*, br. 2, Zagreb, 1999., 205-213.
 V. CLARKE MAUDE, 1936 - Violet Clarke Maude, *Medieval Representation and Consent: a study of early parliaments in England and Ireland, with special Reformationeserence to the Modus tenendi parliamentum*, London - New York: Longmans, Green and co., 1936.
 G. P. CUTTINO, 1940 - George Peddy Cuttino, *English Diplomatic Administration, 1259-1339*, London: Oxford University Press, 1940.
 M. DINIĆ, 1959 - Mihailo Dinić, *Dubrovnici kao feudalci u Srbiji i Bosni, IČ*, 9-10, Beograd, 1959., 139-149.
 B. DOUMERC, 2011 - Bernard Doumerc, Georges d'Armagnac, francuski veleposlanik u Mlecima i njegovu špijuni u doba Marina Držića (1530.-1560.), ur. *Tajna diplomacija u Dubrovniku u XVI. stoljeću*, ur. Mirjana Polić Bobić, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, 2011., 29-37.
 K. DRAGANOVIĆ *et alii*, 1991 - Krunoslav Dragano- vić - Ljubo Karaman - Oton Knezović i dr., *Povijest Bosne i Hercegovine od najstarijih vremena do godine 1463, I*, Sarajevo: HKD Napredak, 1991.
 C. FISKOVIĆ, 1949 - Cito Fisković, *Dubrovački zlatari od XIII do XVII stoljeća, Starohrvatska prosvjeta*, ser. III, sv. 1, Zagreb, 1949., 143-249.
 V. FORETIĆ, 1940 - Vinko Foretić, *Otok Korčula u srednjem vijeku do g. 1420, (Djela JAZU, knj. 36)*, Zagreb, 1940.
 V. FORETIĆ, 1980 - Vinko Foretić, *Povijest Dubrovnika do 1808., I dio, Od osnutka do 1526*, Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1980.

- R. GRUJIĆ, 1926 - Radoslav Grujić, Konavli pod raznim gospodarima od XII. do XV. vijeka, SKA, Spomenik 66, Zemun, 1926., 1-121.
- B. GUENÉE, 1985 - Bernard Guenée, *States and Rulers in Later Medieval Europe*, Oxford - New York: Blackwell Pub, 1985.
- K. HAMILTON - R. LANGHORNE, 1995 - Keith Hamilton - Richard Langhorne, *The Practice of Diplomacy, Its evolution, theory and administration*, Oxon - New York: Routledge, 1995.
- M. HLAVAČKOVÁ, 2011 - Miriam Hlavačková, A diplomat in the service of the kings of Hungary. The Activity of the Bishop of Nitra Antony of Šankovce at the end of the Middle Ages, *Historický časopis*, Slovak Academic Press, 59, 2011., 3-24.
- Z. JANEKOVIĆ RÖMER, 1998 - Zdenka Janeković Römer, Stjecanje Konavala: Antička tradicija i mit u službi diplomacije, u: *Konavle u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti*, 1, ur. Vladimir Stipetić, Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU, knj. 15, 1998., 31.-45.
- Z. JANEKOVIĆ RÖMER, 1999a - Zdenka Janeković Römer, *Okvir slobode: dubrovačka vlastela između srednjovjekovlja i humanizma*, Zagreb - Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1999.
- Z. JANEKOVIĆ RÖMER, 1999b - Zdenka Janeković Römer, O poslaničkoj službi i diplomatskom protokolu Dubrovačke Republike u 15. stoljeću, Hrvatska srednjovjekovna diplomacija, *Zbornik diplomatske akademije*, br. 2, Zagreb, 1999., 193-204.
- Z. JANEKOVIĆ RÖMER, 2003 - Zdenka Janeković Römer, *Višegradski ugovor*, Zagreb: Golden marketing, 2003.
- K. JIREČEK, 1915 - Konstantin Jireček, *Važnost Dubrovnika u trgovačkoj povijesti srednjeg vijeka*, sv. 3, Dubrovnik: Mala Boškovićeve biblioteke, 1915.
- J. J. JUSSERAND, 1925 - Jean J. Jusserand, *The School for Ambassadors*, New York: Putnam, 1925.
- B. KRIZMAN, 1951 - Bogdan Krizman, *O dubrovačkoj diplomaciji*, Zagreb: Školska knjiga, 1951.
- Ö. KUMRULAR, 2011 - Özlem Kumrular, Dubrovnik, izvor obavijesti između Istoka i Zapada (Dubrovnik, Mleci i Visoka porta), u: *Tajna diplomacija u Dubrovniku u XVI. stoljeću*, ur. Mirjana Polić Bobić, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, 2011., 38-49.
- E. KURTOVIĆ, 2009 - Esad Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranić Kosača*, Sarajevo: Institut za istoriju, 2009.
- N. LONZA, 1997 - Nella Lonza, *Pod plaštem pravde*, Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 1997.
- N. LONZA, 2009 - Nella Lonza, *Kazalište vlasti, ceremonijal i državni blagdani Dubrovačke Republike u 17. i 18. stoljeću*, Zagreb - Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2009.
- D. LOVRENOVIĆ, 2006 - Dubravko Lovrenović, *Na klizištu povijesti (sveta kruna ugarska i sveta kruna bosanska) 1387-1463*, Zagreb - Sarajevo: Synopsis, 2006.
- H. S. LUCAS, 1940 - Henry S. Lucas, The Machinery of Diplomatic Intercourse, u: *The English Government at Work 1327-1336*, ur. James F. Williard, William A. Morris, Cambridge: Mass, I, 1940., 300-331.
- J. LUČIĆ, 1969 - Josip Lučić, Stjecanje, dioba i borba za očuvanje dubrovačkog Primorja 1399.-1405., *Arhivski vjesnik*, 11-12, 1968./69., 99-201.
- I. MAHNKEN, 1960 - Irmgard Mahnken, *Dubrovački patricijat u XIV veku*, sv. I, (Posebna izdanja SANU, knj. 340), Beograd, 1960.
- G. MATTINGLY, 1988 - Garrett Mattingly, *Renaissance Diplomacy*, New York: Dover Publication, 1988.
- J. MERVYN JONES, 1949 - John Mervyn Jones, *Full Powers and Ratifications: A Study in the Development of Treaty-making Procedure*, Cambridge: Cambridge University Press, 1949.
- P. PRETO, 2011 - Paolo Preto, Tajna diplomacija Mletaka i Dubrovnika, u: *Tajna diplomacija u Dubrovniku u XVI. stoljeću*, ur. Mirjana Polić Bobić, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, 2011., 63-70.
- D. QUELLER, 1966 - Donald Queller, *Early Venetian Legislation on Ambassadors*, Geneva: Droz, 1966.
- D. QUELLER, 1967 - Donald Queller, *The Office of Ambassador in the Middle Ages*, Princeton: Princeton University Press, 1967.
- D. QUELLER, 1986 - Donald Queller, *The Venetian Patriciate, Reality versus Myth*, Urbana: University of Illinois Press, 1986.
- T. RAUKAR, 2003 - Tomislav Raukar, *Srednjovjekovne ekonomije i hrvatska društva*, Zagreb: Filozofski fakultet u Zagrebu, 2003.
- H. SPRUYT, 1996 - Hendrik Spruyt, *The Sovereign State and Its Competitors*, Princeton: Princeton University Press, 1996.
- B. STULLI, 1982 - Bernard Stulli, Dubrovačke odredbe. I, *Konavoski zbornik*, I, Dubrovnik, 1982., 29-33.
- F. ŠIŠIĆ, 2004 - Ferdo Šišić, *Hrvoje Vukčić Hrvatinić i njegovo doba (1350.-1416.)*, Zagreb: A. G. Matoš, Hrvoje, 2004.
- M. ŠUNJIĆ, 1967 - Marko Šunjić, *Dalmacija u XV stoljeću*, Sarajevo: Svjetlost, 1967.
- Ć. TRUHELKA, 1917 - Ćiro Truhelka, Konavoski rat (1430.-1433.), *GZM BiH*, 29, 1917., 145-211.
- N. VEKARIĆ, 2009 - Nenad Vekarić, *Nevidljive pukotine: Dubrovački vlasteoski klanovi*, Zagreb - Dubrovnik: HAZU, Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, 2009.
- N. VEKARIĆ, 2011 - Nenad Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika, 1. Korijeni, struktura i razvoj dubrovačkog plemstva*, Zagreb - Dubrovnik: Zavod za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku, 2011.
- V. ZOVKO, 2012 - Valentina Zovko, *Uloga poklisara u širenju teritorija Dubrovačke Republike na zaleđe (krajem 14. i početkom 15. stoljeća)*, doktorska disertacija, (rukopis), Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2012.